

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi ja Lakialoite laeiksi rikoslain 25 luvun ja avioliittolain 19 §:n muuttamisesta

Aloitteessa ehdotetaan rikoslain 25 luvun ja avioliittolain 4 luvun 19 pykälän muuttamista. Tarkoituksena on kriminalisoida pakkoavioliitot erillisillä rikoslain pykälillä sekä mahdollistaa pakkoavioliiton mitätöinti hakemuksesta.

Loisto settlementin Sopusuhteet lausuu asiasta kunniaan liittyvän väkivaltatyön käytännön asiakastyön näkökulmasta. Järjestössä on tehty kunniaan liittyvää väkivaltatyötä uhrien ja tekijöiden kanssa kymmenen vuoden ajan ja vuosittain Sopusuhteet työskenneellään noin 100 kunniaan liittyvän väkivallan väkivaltatapauksen kanssa, joista noin 30% liittyy pakkoavioliitto. Loisto settlementin kanta pakkoavioliittojen kriminalisointiin ja kumoamiseen on varauksellinen. On varmasti joitakin pakkoavioliiton uhreja, joita lakiuudistuksella voidaan auttaa, mutta pääasiassa lakiuudistus on, kuten hallituksenkin esityksessä eduskunnalle laiksi avioliittolain muuttamisesta mainitaan, symbolinen. Pakkoavioliiton kriminalisoinnilla tai avioliiton mitätöinti voi olla hyödyllinen pakkoavioliiton uhrin näkökulmasta silloin, kun rinnalla *ei ole* solmittuna kulttuurillista tai uskonnollista avioliittoa.

Pakkoavioliiton kriminalisointi

Pakkoavioliitot koskevat usein nuoria ihmisiä. Tyypillisimmillään nuorta tyttöä, tai erityisen haavoittuvassa asemassa olevaa poikaa tai muun sukupuolista ihmistä. Kollektiivisissa kulttuureissa lojaliteetti perheeseen kohtaan on suuri. Nuoren kynnyksen hakea apua kohdatessaan pakkoavioliiton uhkaa saattaa nousta liian korkeaksi, jos hän tietää, että vanhemmat joutuvat rikosoikeudelliseen vastuuseen asiasta. Tämä saattaa jättää pakkoavioliiton entisestään piiloisempaan asemaan ja heikentää uhrien avun saantia.

Istunbulin sopimus ja Grevion asettamat toimenpiteet toki painostavat pakkoavioliittojen kriminalisointiin, mutta haluamme lausunnossa tuoda esiin, että uhrien auttamistyön näkökulmasta toimenpiteet eivät välttämättä tuo helpotusta ja että mikäli pakkoavioliiton kriminalisoidaan tuli pakkoavioliittoja ennaltaehkäisevään työhön ja matalankynnyksen auttamistyöhön panostaa aikaisempaa enemmän. Pakkoavioliittojen ehkäisemiseen tehokkain tapa on ennaltaehkäisevä toiminta, tiedon, tietoisuuden lisääminen.

Lisäksi tuomme esiin, että lainsäätäjän tulisi varmistaa ”pakkoavioliiton” tunnusmerkitöt tarkkaan, jotta ihmisten yhdenvertainen kohtelu toteutuu. Pakkoavioliitto käsitetään tällä hetkellä vain vierasmaalaisten parissa tapahtuvana ilmiönä, joka on omiaan lisäämään ennakkoluuloja ja eriarvoisuutta. Pakkoavioliittoja tapahtuu kaikissa suljetuissa yhteisöissä ja asiasta tulisi voida puhua neutraalisti huomioiden kaikki mahdolliset pakkoavioliiton uhrin ja osapuolet. Pakkoavioliiton tunnistaminen on hankalaa, koska ihmisten elämä, olosuhteet ja päätöksiin vaikuttavat seikat ovat moninaisia.

Avioliiton kumoaminen

Esityksessä on mainittuna muutamia esimerkkejä, joihin otamme kantaa seuraavasti:

1. Ulkomailla solmitut, ulkomaalaisten väliset pakkoavioliitot, jotka tulevat ilmi Suomessa esimerkiksi turvapaikanhakumenettelyssä.

Sikäli avioliitto on solmittu ulkomailla, eikä henkilö ole rekisteröity Suomessa, mitätöinti ei välttämättä ole tarpeen. Lakiuudistuksella ei voida tosiasiallisesti auttaa ulkomailla solmittuja liittojen osapuolia. Vaikka avioliiton mitätöisi Suomessa olisi pari silti avioliitossa jonkin toisen maan lain mukaan.

2. Maahanmuuttajataustainen nuori lähetetään ulkomaille ja naitetaan ulkomailla asuvan henkilön kanssa.

Tämänkaltaisissa tapauksissa tulisi ensisijaisesti pyrkiä muihin ennaltaehkäisevän ratkaisuihin. Tehokas keino voisi olla Suomessa rekisteröidyn puolison haastattelu, jossa voisi kartoittaa ja arvioida liiton taustoja. Pakollinen läsnä tapahtuva haastattelu voisi auttaa nuoria, jotka joutuvat jäämään toiseen maahan odottamaan puolison oleskelulupapäätöstä ja heillä olisi tilaisuus kertoa oma kantansa ja mahdolliset huolensa ja varhaisessa vaiheessa. Tällä hetkellä tämä tapahtunee lomakkeiden kautta, jolloin on vaikea varmistaa vastaajan vapaaehtoisuutta avioliittoon.

3. Suomessa asuva Suomen kansalainen solmii avioliiton ulkomaisen naisen kanssa. Avioliitto solmitaan ensin yhteisymmärryksessä, mutta tosiasiaa ulkomaalainen vaimo joutuu avioliitossa monin tavoin (mm. seksuaalisesti ja taloudellisesti) hyväksikäytetyksi. Uhkailun ja alistamisen seurauksena naisella ei ole tosiasiallisia mahdollisuuksia erota, tai edes riittävästi tietoa avioerosta.

Lakimuutos voi olla höydyllinen näissä tapauksissa vain jos rinnalla ei ole kulttuurinen tai uskonnollinen avioliitto voimassa.

Hallituksen esityksessä oli varsin kattavasti ja hyvin tuotu esiin muut mitätöintiin liittyvät mahdolliset haitat, esimerkiksi liittyen siivilisäädyn muuttumiseen naimattomaksi siinä tapauksessa, jos naisella on lapsia. Lisäksi Sopusuhteiden työ tuo esiin kunniaan liittyvän väkivallan kollektiivisen dynamiikan. Erityisesti pakottamalla solmitun avioliiton taustalla on eri perheiden/sukujen välisiä sopimuksia. Avioero tai avioliiton mitätöinti ei siis näin ollen ole koskaan kahdenvälinen asia. Avioero tai avioliiton purkaminen ja mitätöinti saattaa siis asettaa uhrin entisestään haavoittuvaan asemaan, jossa erilaiset kunniaan liittyvän väkivallan muodot ovat läsnä.

Olemme tuoneet lausunnossamme esiin erilaisia uhrin asemaa heikentäviä tekijöitä liittyen käsillä oleviin lakiuudistuksiin. On kuitenkin varmasti olemassa myös pakkoavoliiton uhreja, joille kriminalisoinnilla ja mitätöinnillä on merkitystä. Arvostamme myös pyrkimystä toteuttaa naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaan liittyviä toimenpiteitä. Valitettavasti elämme jo yhteiskunnassa, jossa ovat läsnä useita eri tasoja ja todellisuuksia, joiden dynamiikkaan emme voi lainsäädännöllä vaikuttaa riittävällä tavalla. Tämän vuoksi on tärkeää ulottaa erilaisia ennaltaehkäiseviä ja matalankynnyksen toimenpiteitä erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tavoittamiseen sekä panostaa kansainväliseen yhteistyöhön esimerkiksi avioerojen myöntämisessä ja uhrin oikeuksien toteutumisessa myös todellisuuteen pohjautuen ja käytännössä.